

Тому метод податкового права можна визначити як сукупність правових прийомів для врегулювання відносин, що виникають між платниками податків і державою чи органами місцевого самоврядування, в особі уповноважених на це органів, з приводу сплати податків і зборів, проведення контролю за сплатою податків та носять імперативний характер, допускаючи при цьому деякі елементи координації.

З врахуванням вищевикладеного можна дати визначення податкового права: Податкове право – підгалузь фінансового права з своєю системою правових норм (інститутів), що регулюють суспільні відносини по встановленню, введенню і стягненню податків, а також відносини, що виникають в процесі податкового контролю і притягнення податкових осіб до відповідальності за здійснення податкового правопорушення шляхом імперативного методу впливу на відповідних суб'єктів з елементами диспозитивності.

¹ Орлов М.Ю. Современное состояние налогового права и налогового законодательства. // Юридический мир. – 1997. - №8. – С. 7; Финансовое право: Учебник/ Л.К. Воронова, Л.А. Давидова, М.В. Карасева и др.; Н.И. Химичева (рук. авт. кол. и отв. ред.). – М.: БЕК, 1995. – С. 225 та ін.

² Основы налогового права: Учебно-метод. пособие/ С.Г. Пепеляев, С.В. Жестков, Е.В. Тимофеев и др.: С.Г. Пепеляев (ред.). Аудиторская фирма "Контакт". – М.: Инвест фонд, 1995. – С. 13; Мудрых В.В. Анализ норм об ответственности за нарушение налогового законодательства // Юридический мир. – 2000. - №11. – С. 9

³ Гуреев В.И. Налоговое право. – М.: Экономика, 1995. – С. 6.

⁴ Гуреев В.И. Российское налоговое право. – М.: "Экономика", 1997. – С. 19

⁵ Карасева М.В. Финансовая деятельность государства – основополагающая категория финансово-правовой науки// Государство и право. – 1996. - №11. – С. 75.

⁶ Тосунян Г.А. Место банковского права в системе российского права.// Юридический мир. – 1998. - №8. – С. 13; Сапожников Н.В. Теоретические проблемы и перспективы развития валютного права.// Государство и право. – 2001. - №11. – С. 108.

⁷ Горбунова О.Н. Выделять банковское право в отдельную отрасль права пока рано. // Юридический мир. – 1998. - №8. – С. 16.

⁸ Орлов М.Ю. Современное состояние налогового права и налогового законодательства. // Юридический мир. – 1997. - №8. – С. 8.

⁹ Юткина Т.Ф. Налоговедение: от реформы к реформе. – М.: ИНФРА-М, 1999. – С. 67.

¹⁰ Гуреев В.И. Налоговое право. – М.: Экономика, 1995. – С. 7; Гуреев В.И. Российское налоговое право. – М.: "Экономика", 1997. – С. 21.

¹¹ Брызгалов А.В., Кудреватых С.А. К вопросу о формировании налогового права как подотрасли права.// Государство и право. – 2000. - №6. – С. 63-64.

¹² Юткина Т.Ф. Налоговедение: от реформы к реформе. – М.: ИНФРА-М, 1999. – С. 68.

¹³ Кучерявенко Н.П. Налоговое право: Учебник. – Харьков: Легас, 2001. – С. 23.

О. Близнюк,
*студентка III курсу юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ОРГАНИ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Обов'язково існування органів, що здійснюють банківський нагляд, у кожній державі зумовлене економічною необхідністю стабільності і безпечного функціонування банківської системи, уникнення кризових явищ, забезпечення впевненості у банківській діяльності кредиторів і вкладників. Залежно від конкретних особливостей країни, органи банківського нагляду мають різний правовий статус, структуру, функції і повноваження, хоча і є схожими у своїй меті і завданнях. Порівнюючи і аналізуючи побудову цих органів у багатьох державах світу, необхідно звернути увагу на деякі закономірності і відмінності їх функціонування, позитивні і негативні риси.

У більшості країн світу функції банківського нагляду поєднуються у виключній компетенції однієї установи (ЦБ), поряд з повноваженнями з емісії національної валюти, проведення грошово-кредитної політики тощо. Наприклад, Нідерланди, Португалія, Іспанія, Китай, Росія, Україна (Так, відповідно до законодавства України та Положення про структуру системи банківського нагляду НБУ та його повноваження щодо адекватного реагування на порушення в діяльності комерційних банків, затв. постановою Правління НБУ від 17.11.1997р. №380 система банківського нагляду в Україні скоординована за вертикаллю, тобто функціонує як єдиний механізм у складі центрального апарату та територіальних управлінь НБУ). Такий підхід є розумним для ефективної співпраці між ланками банківської системи, аналізу банківської інформації, що поступає, не тільки у вузьких межах контролю за діяльністю спеціалізованих підприємств-юридичних осіб, а й виходячи з глобальної економічної політики держави. Проте існують й інші системи, наприклад, у Франції зазначені функції мають три різні колегіальні органи – Комітет з банківської регламентації (встановлює умови здійснення банківської діяльності, правила бухгалтерського обліку тощо), Комітет кредитних установ (видає ліцензії на здійснення банківських операцій й інші дозволи), Банківська комісія (здійснює аналіз фінансової документації кредитних установ). Позитивними рисами такої побудови є незалежність цих органів, зокрема, один від одного, розподіл між ними зазначених повноважень, що дозволяє уникати негативів, пов'язаних із монополією здійсненням прав і обов'язків з нагляду (саме: подекуди, диктат державної політики підприємницьким інтересам; звантаженість ЦБ як єдиного органу, компетенція якого повинна охоплювати усі аспекти банківської діяльності тощо). Проблемами такого підходу можуть бути: дублювання функцій у компетенції декількох органів; відсутність достатнього фінансування роботи кількох установ; розгалуження наглядових структур за горизонталлю тощо). Цікавою ілюстрацією може бути система банківського нагляду Великобританії, яка сьогодні знаходиться в стадії реорганізації (а саме, при переході з однієї системи в іншу) – Банк Англії втрачає наглядові функції і передає їх спеціально створеному державному органу (Рада з цінних паперів і інвестицій), хоча одним з органів структури останнього планується залишити департамент нагляду Банку Англії.

При створенні нових або реформуванні вже діючих органів банківського нагляду, особливо скоординованих за горизонталлю, постає питання ступеню їх залежності від інших органів державної влади. Якщо, наприклад, наглядова структура за своєю організаційною формою є акціонерним банком (на основі власності тих же комерційних банків або фізичних осіб), то над нею неодмінно повинен стояти державний орган, як правило, відповідне галузеве міністерство (в Японії ЦБ (55% статутного капіталу – власність держави) - Міністерство фінансів; в Італії (державна володіє контрольним пакетом акцій ряду акціонерів ЦБ) – Міжміністерський комітет з кредитів і заощаджень; в США, в рамках Федеральної резервної системи (банки-члени ФРС є обов'язковими акціонерами федеральних резервних банків) - Рада керуючих). Але, якщо такою структурою буде державний банк на 100%, який сам виступає в якості державного органу, то він має бути незалежним від інших органів державної влади, володіти необхідною спеціальною

самостійністю (виходячи з того, що публічні інтереси в ньому вже представлені) Так, в Україні згідно Конституції, ЗУ "Про Національний банк України" від 20.05.99р., ЗУ "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000р. НБУ є незалежним від інших органів влади і має своєрідне монополне право на здійснення банківського нагляду (здійснює реєстрацію і ліцензування банківської діяльності, встановлює для банків обов'язкові економічні нормативи, визначає норми обов'язкових резервів для банків, застосовує санкції адміністративного чи фінансового характеру тощо). Але на деякі сфери діяльності комерційних банків поширюється компетенція й інших державних органів, зокрема, ДПС України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку та ін. Саме тому, напр., ЗУ "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001р. містить спеціальні положення, які передбачають співпрацю та координацію діяльності НБУ і Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

В світовій практиці, як правило, поряд з державними органами у здійсненні наглядової діяльності беруть участь і недержавні професійні незалежні організації: на національному рівні (Німеччина – Асоціація німецьких банків, Швейцарія – Швейцарська банківська асоціація та ін.) або на міжнародному – Базельський Комітет банківського регулювання і нагляду, який охоплює представників центральних банків і комітетів з нагляду країн великої десятки (Банк Міжнародних розрахунків, м. Базель, Швейцарія),- але їх і рекомендації і розробки ніколи не можуть мати загальнообов'язкового, нормативного характеру, а здебільшого є компромісними і загально вигідними порадами, пропозиціями, принципами.

Отже, у більшості розвинутих країн світу банківський нагляд здійснюють перш за все центральні банки, як правило, спільно з іншими державними органами: подекуди це обумовлено територіальним устроєм або особливостями банківської системи, що склалися історично, а іноді і наявністю великої кількості інших фінансово-кредитних установ, окрім банків. Такий світовий досвід вимагає замислитися над ефективністю існування кожної структури банківського нагляду, а також над побудовою самої системи, тобто за горизонтальним принципом координації чи вертикальним субординації, над ступенем залежності наглядового органу від інших органів державної влади, і, виходячи з територіальних і історичних особливостей нашої країни, поступово сформувати свою індивідуальну систему органів банківського нагляду.

Література

1. Масленников В.В. *Зарубежные банковские системы.*- М.: Элит-2000., 2001.
2. *Банківське право України./За заг ред. Селіванова А.О. – К.: Ін Юре., 2000.*
3. *Базельське соглашение./Комитет по банковскому надзору и регулированию.*

О. Босий,

*аспірант Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

САНКЦІЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

Санкція фінансово-правової норми, виступаючи логічно завершальним її структурним елементом, розглядається як один із видів фінансово-правових засобів забезпечення державної фінансової дисципліни.¹ Економічний інтерес учасників суспільних відносин, які виникають в процесі мобілізації, розподілу і використання централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, концентрується навколо певних видів грошових доходів і видатків. Держава як носій економічного інтересу, встановлюючи певний фонд грошових коштів, зацікавлена в суворому і безумовному дотриманні закріпленого порядку надходження в цей фонд всіх запланованих фінансових ресурсів та їх витрачання. Наприклад, органи державного казначейства як носії загальнодержавного економічного інтересу зацікавлені в забезпеченні встановленого порядку використання бюджетних коштів; інтерес платників податків пов'язаний із фінансовими ресурсами, які знаходяться в їх розпорядженні. Тому порушення визначеного порядку утворення, розподілу і витрачання централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, яке виражається в ненадходженні чи в недостатньо повному надходженні до відповідного фонду встановлених доходів або в нецільовому використанні коштів фондів, складає зміст економічної шкоди як об'єктивної підстави застосування санкції фінансово-правової норми.

Санкція в абстрактній, нормативній формі вміщує підсумкову оцінку того виду правопорушення, за який вона застосовується.² Поняття "підсумкової оцінки" необхідне як для відмежування санкцій фінансово-правових норм від інших примусових заходів, які застосовуються в процесі правоохоронної діяльності держави, так і для визначення змісту санкції, який повинен бути таким, щоб її реалізація повністю вирішувала питання про правову оцінку конкретного правопорушення. Визначаючи санкцію фінансово-правової норми як вказівку на негативні наслідки майнового характеру, які настають для суб'єкта в результаті порушення її диспозиції, ми вважаємо, що без забезпеченості санкцією правила поведінки перестають бути правовими. При цьому суворість санкції в значній мірі відображає соціальну цінність врегульованих фінансово-правовими нормами суспільних відносин, суспільну значимість прав та обов'язків, які закріплені в їх диспозиціях. Зміст санкції залежить від обов'язку, який нею забезпечується в тому відношенні, що передбачені санкцією заходи примусу повинні максимально можливою мірою слугувати реальному виконанню відповідного обов'язку, попереджувати його порушення та усувати його шкідливі наслідки.³ Особливо яскраво дане положення проявляється на стадії мобілізації централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, де метою держави є не стільки покарання особи, винної у несвоєчасному чи неповному надходженні коштів до відповідного бюджету, скільки спонукання її до примусового виконання цього обов'язку.

Санкції фінансово-правових норм, як і санкції інших правових норм, містять вказівку на негативні наслідки, які застосовуються до порушника диспозиції норми. Але оскільки норми фінансового права регулюють специфічне коло суспільних відносин, то санкції цих норм застосовуються у випадках таких порушень, які за своїми юридичними наслідками відрізняються від інших. Специфіка санкцій фінансово-правових норм проявляється також в залежності від того, відносини якої стадії фінансової діяльності держави регулюються відповідними нормами.⁴ Зокрема, в процесі мобілізації грошових фондів виникає потреба (при невиконанні податкового зобов'язання) примусового виконання зобов'язання. Але оскільки невиконання зобов'язання в строк завдає певну економічну шкоду державі, вона змушена додатково до примусового стягнення застосовувати й інші санкції (штраф, пеню). Враховуючи завдання цільового та раціонального використання грошових фондів держава повинна попереджувати їх нецільове використання, а у випадках, коли це має місце, здійснювати економічний вплив на порушників. Інакше кажучи, вона повинна ставити суб'єкта в таке становище, в якому йому буде економічно невигідно порушувати припис диспозиції відповідної фінансово-правової норми. Таким чином, на даній стадії фінансової діяльності держави санкція забезпечує цільове та доцільне використання грошових фондів. Тому тут застосовуються такі санкції, як